

Mali sanjar i njegova teška željezna mora

Priradio: kap. Ivo Dujmović

IV

»Great Eastern« nije se pomakao ni za palac. On je jednostavno ostao na mjestu. Gorostasna tvorevina tutnjala je strašnim trzajem što je zatreslo tlo i zamuklo do tada bučnu svjetinu strahopoštovanjem. Poslije 10 minuta moćnih trzaja krma je kliznula 3 palca i Brunel zamaše crvenom zastavicom dajući time znak da počnu raditi hidraulične pumpe za potiskivanje broda. Sa oštrim piš, njem željezna gromada počela se micati. Svjetina je ostala skamenjena, otvorenih usta, dapače i najprisebniji radnik izgubio je prisutnost duha. Razgoraćenim očima promatrao je događaj. Najteža željezna masa, koja je ikad građena bila je u pokretu. Grupa radnika na 60-tonskom motovilu koji se nalazio pod krmenim dijelom broda zapanjeni su čudom i zaboravali su na sve. Brod je potrgao popušteni krmeni lanac i sablasnom snagom motovilo se počelo okretati poput zvrka. Ručne poluge motovila baciše u zrak kao da su konfeti jedno tuče ljudi. Skupine ljudi na gradilištu trkom provale gazeći po blatu. Brodograditelji su se također povelj za ostalima. Ljudi su skalali sa čamacima i maona u Temzu i zaplivali u očaju put Depfordske obale. Edvard Herworth, vođa brodogradilišnih radnika, bio je među malobrojnim koji nijesu pobjegli. On uspije da zauzda vitlo koje se nalazilo pod pramčanom stranom. »Great Eastern« se zaustavio počevši se opet tresti.

Dvije osobe ubijene su kod krmenog motovila, a na tucete ljudi bilo je ranjeno u toj panici. Brunel sišavši s broda pregledao je njegovu postavu i organizaciju. Mnogo ljudi bacilo se u rijeku sa čamacima i maona i otplivali su tako da nije mogao računati na njihovu pomoć pa se oslonio samo na tegljače. U međuvremenu svjetina se ugibala daleko od sprava pripremljenih za porinuće broda. Tisuće ljudi nijesu mogli izdržati da još gledaju taj gorostasni brod, a kiša je počela lijevati kao iz kabla. Brunel i po toj jakoj kiši stojeći na svom mjestu počne mahati mokrom zastavicom dajući znak ali brod se ovog puta nije pomakao. Motovilu pod pramcem, lišenom njegove spreme, lanac je počeo zmijski šibati među bježećim i ugibajućim radnicima. Brunel spusti svoje zastavice. Porinuće nije uspjelo.

Do iduće velike plime proći će mjesec dana. Kroz to vrijeme moguće je izgraditi još sprava za porinuće broda, ali to će biti plodan mjesec za humoriste i karikaturiste, koji će se podrigivati i ismijavati se brodu koji mrzi vodu, tj. neće da bude porinut.

Brunel najmi još dvije hidraulične pumpe za potiskivanje broda i jednog dana, sedmicu prije velike plime, poduzeo je nenajavljeni pokus za pomaknuti brod oko 40 stopa, da bude u boljem položaju za porinuće. Tog dana bila je gusta magla, koja je pokrila gvozdenog diva. Brunel megafonom u ruci dovikivao je svoje zapovijedi radnicima koji su mogli vidjeti samo svoju najbližu okolinu. Nastane urnebesna graja, čudno zatutnje zvuci kroz maglu. Brzo rasvijetliše stvar. Nastade škripanje i gnječenje uporišta hidrauličnih pumpa, koje su pukle zbog pritiska. Praskanje i klepetanje navijestilo je trganje pramčanog lančanog vitla.

Narednih par dana Brunel dade dovući teže stupove, izgradi veća i jača podnožja hidrauličnih pumpi, posudi još lanaca i nastavi micati brod palac po palac. Uoči dana decembarske velike plime pomakao je brod za 30 stopa prema rijeci, a preostalo je još 250 stopa do vode. Te večeri zbog preopterećenja 10-palčani cilindar hidraulične pumpe rasprsnuo se. Te noći mladi inženjer nadomjesti još tri hidraulične pumpe i pridoda još 10 »Jack screw« (sprava na vijak za podizanje tereta) ostalim uređenjima za porinuće.

Opet je golemo mnoštvo bilo pri ruci za porinuće. Brunel je uspio da pomakne »Great Eastern« samo za 14 stopa. Ovog puta svjetina je prouzrokovala jednu od nesreća koja se pripisala orijaškom brodu. Tribina za gledanje podignuta između dva krova stropoštala se vukući za sobom stotine ljudi u blato. Nije bilo smrtnih slučajeva, ali bilo je stotinjak ozlijeđenih. Brunel je kroz decembar uporno

stopu po stopu micao brod niz navoz. Prošlo je sedam sedmica od kada je počelo porinuće. Dvije hidraulične pumpe opet su prsle. Brunel je obišao cijelu Englesku za prikupiti strojeve nužne za porinuće. Za veliku plimu u januaru Brunel je namjestio 21 hidrauličnu pumpu, razmjestivši ih uz bok broda uključivši među njima jednu ogromnu od 21 palca. Također je raspeo lance preko rijeke Temze do reda teških zabijenih stupova na obali. Tako je sakupio pogonsku snagu od 6.000 tona što je iznosilo polovicu težine cijelog broda.

Dan 5. siječnja 1858. bio je vrlo hladan. Prije nego što je zora svanula na Isle of Dogs vatre su treperile na tamnom gradilištu. Radnici su vatrom talili led u cilindrima hidrauličnih pumpi. Treći po redu opći pokušaj porinuća započeo je pomicanjem od 3 palca — kad je uzduž linije nastala pucnjava poput artiljerijske baterije. Hidraulične pumpe rasprse su se. Voda je prošla kroz šupljine željeza, cilindri su počeli pucati sa svih strana jakim eksplozijama. Cilindri su bili 6 palaca debeli i klasificirani na 12.000 libara po četvornom palcu. Njihove cijevi iz lijevanog željeza prsnule su na stotine komada. Nešto nevideno i nečuvano u historiji mehanike dogodilo se tog jutra. Valjak jednog 60-tonskog vitla bio je zgnječen poput orahove ljudske zbog napetosti željeznog lanca. Direktori društva u grobnjoj tišini stali su okamenjeni. Svaka eksplozija bila im je ubod u srce jer je to bio težak gubitak za društvo. Čitava oprema i sprave za porinuće bila je posuđena i morala se platiti, prekovremeni dani rada nagomilali su se. Porinuće broda bilo je na pola puta i koštalo je 1.000 funti sterlinga po jednoj stopi.

Prije početka gradnje »Great Easterna« neki quiker iz Millwalla po imenu Richard Tangye tvorničar željezne robe počeo je izrađivati hidraulične pumpe za kojima je bila potražnja pri gradnji novih željeznih mostova. Mnogobrojne narudžbe ponukale su Tangyea da sagradi nove fabrike, tako se kasnije hvalisao: »Mi smo porinuli »Great Easterna«, a on je porinuo nas. »Tangye's Ltd« danas je jedna od najvećih tvornica mašinskih strojeva i alatlika.

Taj treći pokušaj porinuća doveo je brod do $\frac{2}{3}$ puta i on je već počivao u 6 stopa vode za vrijeme velike plime. Njegov gaz kad bude porinut bio je naznačen sa 27 stopa. Brunel se nije htio poslužiti prilikom naglog odskoka plime, da ga pusti kroz rijeku, zato je odredio da ga požarni brodčić napuni sa 500 tona vode, tako s tim balastom da brod drži sigurno na dnu rijeke.

Poslije nesuspjelog porinuća protivnici i neprijatelji Brunela bili su na vrhuncu svojih podrigivanja. Brod su nazvali: »Leavteher — High and dry Athan« namjesto »Leavithan« (ostavi ga besmrtno visoko nasukanim).

»Mladi gorostas« progonjen ovakvim porugama iscrpljujući svoje posljednje rezerve energije i duševne snage radio je dan i noć ugrabivši tek koju minutu sna naslonjen na ploču za crtanje u uredu brodogradilišta. Više puta usnuo bi sa opuškom jeftine cigare u ustima blijeda lica. Uz poruge i pošalice stizalo mu je stotine pisama od neprijatelja, ali i od simpatizera, koji su mu sugerirali stotine uputa kako da obavi porinuće te nemani.

Četvrta velika plima nadošla je 30. siječnja. Brunel dade u oči tog dana ispumpati vodeni balast iz »Great Easterna« ali vatrogasni brod stajao je u pripremi, da bi ga ponovo naplavio u slučaju da bi brod počeo da preuranjeno klizi. Bio je toliko iscrpljen da se nije mogao ni micati i ležao je budan u radionici izdavajući zapovijedi i naloge svojim pomoćnicima i naučnicima. Oni su zakoračili u rijeku sa svijetiljkama da mogu pregledati i kontrolisati njene oznake, koje registriraju svaku promjenu u očekivanju nadolaska plime u rijeci. Povremeno bi dolazili kuriri s brzovjarkama iz Liverpola i Plymoutha, gdje je Brunel imao prijatelje koji su mu javljali stanje vremena vjetra i mora. Ako tamo bude jugozapadni vjetar, plima će biti previsoka za porinuće. Kada je »mali inženjer« razmjestio svoje pomagalice da budno paze razjor na licu mjesta, počela je padati kiša. U četiri sata ujutro dojure

u radionicu i Brunelu iz daleka poviknu: »Ona vrlo brzo dolazi, gospodine, prebrzo«. U isto vrijeme dotrči kurir sa brzozavom iz Plymoutha: »Jaki jugozapadni vjetar diže se«. Opet jedno promašeno porinuće. Minut zatim pomoćnici ugase svoje svjetiljke pokrivši spavajućeg mladog inženjera putnim pokrivačem. Londoncima je već omrzlo i postalo dosadno porinuće broda »Great Eastern«. Samo su par njih došli ujutro na brodogradilište, gdje im je rečeno, da je porinuće po četvrti put odgođeno.

Mladi Brunel ipak se nalazio cijelo jutro na nogama. Odani mu pomagači nastojali su i savjetovali mu da pođe kući i da se odmori, ali on je otklonio njihove ljubazne savjete ostavši i dalje na svom kauču, sličnom katafalku podignutom u projektnoj hali brodogradilišta.

»Liverpool 31. siječnja 1858. — 1 sat a. m. gospodin Brunel pri brodogradilištu gospodina Brussella London — vrijeme je tiho na Irskom moru«. Primivši taj brzozav, Brunel sav preporođen iskoči iz ležaja i pozove jednog pomoćnika i reče mu: »Pođi i pozdravi zapovjednika vatrogasnog brodića i reci mu neka sasvim ispumpa vodeni balast iz »Great Easterna«. Drugom pomoćniku naredi: »Daj vodostaj«. Brodogradilište se probudilo, a šapat je išao od usta do usta da će Brunel ponovo pokušati porinuće u 11 sati.

Bila je nedjelja. Sunce se uspelo poviše Grinvičkih močvara goneći izmaglicu.

Dan bijaše svijetao, vedar i tih. Nije bilo posjetilaca ni znatiželjnika na brodogradilištu. Direktori društva su

još spokojno spavali u svojim krevetima uznemireni i u snu dugim brojčanim stavkama novca koji su riskirali za izgradnju broda.

U 11 sati Tangyeove hidraulične pumpe udarile su u bok »Great Easterna« pištajući, rokčući i pucketajući. Najveća mehanička sila, što je svijet do tada vidio bila je u pogonu gurajući do tada najveću mehaničku tvorevinu. Brunel je stajao sam samcat u skoro praznom brodogradilištu sa svojim pomoćnicima i sa zebnjom je promatrao željeznu grdosiju u svom spuštanju. Brod se micao. Pomicao se sve brže jer je voda olakšavala postepeno njegovu težinu. Velike drvene saonice na kojima se brod gibao utonuše u suncem obasjanu Temzu. Hidraulične pumpe nisu prsnule, ogromni lanci nisu popustili. U 1 sat p. m. Brunel je čuo kapetana Williama Harrisona zapovjednika broda kako viče sa palube: Klinovi sa saonica plivaju, brod pliva.

Novost se munjevito brzinom raširila. Nevjerni Londonci pojuriše do Isle of Dogs da vide čudo neviđeno. Prevozači su ukrcavali promatrače na milje daleko uz i nizvodno londonske rijeke Temze.

Brunel je ostao cijelo poslijepodne na brodu sa svojim 14-godišnjim sinom Henryem. U sumrak, kad je silazio niz stepenice palube ka obali, zvonila su londonska zvona večernjicu. Napokon brod »Great Eastern« je plivao ali je bilo još daleko vrijeme kada će biti nazvan ponosnim imenom »The Floating City (Plivajući grad).

(Nastavit će se)